

Elebakarren eta elebidunen euskararen jabekuntzaren erritmoaren inguruan¹

ANDONI BARREÑA*, IÑAKI GARCIA** ETA MARI JOSE EZEIZABARRENA***

* Salamancako Unibertsitatea

** Mondragon Unibertsitatea

*** Euskal Herriko Unibertsitatea

(On the rate of acquisition of Basque by monolinguals and bilinguals)

Abstract

The present study examines the relationship between the linguistic input heard by children and their linguistic development in order to ascertain if the amount of input to which a child is exposed is a determining factor for the onset of language development.

The development of Basque was studied in a sample of 950 children aged between 16 and 30 months who were exposed to different amounts of the language in the following proportions: A. monolingual children who only or mostly heard Basque (90-100% of input in Basque), B. bilingual children with high exposure to Basque (60-90% of input in Basque), C. bilingual children with largely equal amounts of exposure to Basque and another language (40-60% of input in Basque) D. bilingual children with low levels of exposure to Basque (less than 40% exposure to Basque).

Development in vocabulary, morphology and syntax were analysed in the four groups at different ages. The groups were formed on the basis of parental report

¹ Ikerketa hau burutzeko askoren laguntza beharrezkoa izan da, haatik, guztioi eskerrak: datuak jasotzen lagundu ziguten gurasoei eta irakasleei, datuok ekoitzi zituzten haurrei, ikerketa aurrera ateratzeko lagundu diguten *Komunikazio garapena neurtzeko zerrenda* taldeko gainerako lankideei (Margareta Almgren, Nekane Arratibel, Julia Barnes, Juanjo Zubiri, Alazne Petuya eta Amaia Colina), ikerketa babesaz eta diruz lagundu duten erakundeei (Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza, Ikerkuntza eta Unibertsitate Saila - PI2009-22- eta IT-262-07; Espainiako Hezkuntza, Zientzia eta Berrikuntza Ministeritza -Hum2006-11862-0c03-01/filo, Hum2006-11862-C03-02/filo-, MICINN FFI2009-13956-C02-01, MICINN FFI2009-13956-C02-02, CSD2007-00012, Euskal Herriko Unibertsitatea GIU06-52, Mondragon Unibertsitatea eta SEASKA), eta idazlana hobetzeko eta ulergarriagoa egiteko lagundu diguten Asier Irizarri eta Gogoia aldizkariko txostengile anonimoiei.

obtained by using the adaptation into Basque of the MacArthur Bates Communicative Development Inventories.

The results show that up until the age of 26 months there are no significant differences between the four groups and that these can only be seen when children who only hear Basque, or who have a high degree of exposure to it (more than 60% of the time) are compared with those children with less exposure to Basque (less than 60% of the time).

Keywords: *language acquisition, bilingual acquisition, monolingual acquisition, dominant language acquisition, non-dominant language acquisition, input (high, midly and low exposition), lexical development, MacArthur Communicative Development Inventory, morphological development, development of syntax, rate of acquisition*

Gure artean badakigu, eguneroko bizitzak eta ikerketa zientifikoak hala erakutsi digutelako, hizkuntza bi entzuten dituen haurrak biak bereganatzen dituela, baldin eta bere inguruak eta gizarteak horretara bultzatzen badute. Halere, asko eztabaidatu da eta gutxi ikertu haur elebidunak hizkuntza bakoitzean izan beharko lukeen entzunaldiaz hizkuntza hori garatzeko, hots, zenbat denboratan jardun beharko lukeen entzuten eta hitz egiten hizkuntza bakoitzera berau bereganatzeko.

Ikerlan honetan ekarpenen bat egin nahi da eztabaida horretara. Hots, haur elebiduna hizkuntzaz jabetzen ari den unean, hizkuntza bakoitzeko inputak hizkuntza horren garapenean duen eragina aztertuko da. Zein puntutara iraino eragiten dio entzundakoaren kantitateak hizkuntza horren bereganatzeari? Abiada berarekin garatzen ote dute euskara egun osoan euskara bakarrik entzuten duen haur elebakarrak eta hizkuntza-inputa hizkuntza biren artean banatzen duen haur elebidunak?

Hemen aurkezten den ikergaiak bereizgarri hauek ditu: a) haur elebakarrek eta elebidunek euskaraz duten garapenaren berri ematen du, b) 16tik 30 hilabetera bitarteko haurrak ditu aztergai.

Lanaren hasieran hizkuntza bi aldi berean garatzearen inguruan osatutako hainbat ikerketaren emaitzak laburbiltzen dira, eta, besteak beste, jabeakuntza elebidunari buruz, entzundako hizkuntzaren gainean eta masa lexikoaren eta gramatikaren garapenaren arteko erlazioaz jardungo da; bigarrean, ikerketa honetan erabilitako metodologia aurkezten da; hirugarrenen atalean, emaitzak azaltzen dira; laugarren atala, berriz, eztabaidak osatzen du, horretarako antzeko metodologia erabili duten beste ikerketetan aurkitutako emaitzekin hemen aurkezten direnak alderatuta, eta, azkeneko atalak ondorioak biltzen ditu labur-labur.

1. Aurrekariak

Gai ote gara gizakiok bi hizkuntza bereizteko euren arteko nahasteak edo interferentziak gertatu barik? Ezagutzari dagokionez, gizakion burmuina hizkuntza batekin baino gehiagorekin jarduteko gauza ote da ala elebakartasuna izango du aritzeko aukera bakarra? Horrelako galderak eta antzekoak eginez eztabaida hagitz interesgarria sortu zen gizakiaren hizkuntzaren gaitasunaren inguruan XX. mendeko bigarren erdian.

Galdera horiei erantzuteak ikaragarrizko munta du eguneroko bizitzan gizarte eta giro elebidunetan zein eleaniztetan bizi diren gizakientzat, baita tradizionalki elebakarrak izan diren gizarteetakoentzat ere. Asko eta asko dira euren umeak zelan hazi behar dituzten erabaki behar duten gurasoak: ele bakarra ala ele bi egitera bultzatuz. Kezka hori ez da sortzen gizarte elebidunetan bakarrik, jatorriz elebakarrak diren gizarteetan ere bai, gero eta gehiago baitira beste kulturetan eta beste hizkuntzekin aritu beharrean gertatzen diren norbanako zein sendiak. Horregatik guztiatik asko dira irakaskuntza alorreko hizkuntza-planifikazioaren kontua kudeatu eta zuzendu behar duten agintariak eta teknikariak.

Hasierako galderari zein erantzun ematen zaien, elebitasunaren eta eleaniztasunaren aldeko jarrerak piztu daitezke, gizartean zein etxe barruetan.

Ezagutzen eta erabiltzen dituen hizkuntzak² bereizteko gizakiak duen gaitasunaren inguruko eztabaidaren jatorria elebidunek hizkuntzak nahasteko ei duten trebetasunari zor zaio, zeina datzan hizkuntza batetik bestera bereziki hitzak ekartzean. Hizkuntza-nahasketak, lexikoaz gain, gramatikaren, fonologiaren eta pragmatikaren arloetako kontuak biltzen dituen arren, egia da elebidunek bi hizkuntzatako hitzez osatutako esaldi nahasiak egiten dituztenean ez dela pentsatu behar aldioro hizkuntzaren ezagutzaren gabeziaren batek edo hizkuntza-trebetasunaren murriztapenen batek eraginak direnik, elebidun gehienak gai baitira, halaber, euren hizkuntzak bereizita erabiltzeko, hizkidea elebakarra dutenetan, adibidez.

Horregatik guztiatik da jabekuntza elebidunaren ikerkuntzan helbururik garrantzitsuenetakoa eta arruntenetakoa hizkuntza biren bereizketa edo desberdinketa gertatzen ote den aztertzea. Hitz egiterakoan hizkuntzak bereizteko gaitasuna hizkuntza-ezagutzako arlo guztiei dagokien arren, batez ere gramatika-kodeen bereizketa izan da haurren jabekuntza elebiduna ikeru dutenen ekitearen ardatza. Batetik, guztiz ezaguna delako lexikoa bereganatzeak ez duela murriztapenik bizitzan zehar, eta edozein adinetako gizakia gai dela zailtasun berezirik gabe hitz berriak bereganatzeko eta bere hiztegia

² Hemendik aurrera elebitasunaren ordez, irakurleak eleaniztasuna ere uler dezake.

edo lexikoa handitzeko. Bestetik, pragmatikaren arloko nahasketak maizago gertatzen direlako hiztunaren gaitasuna hizkuntza bietan handituz doan heinean. Horregatik guztiagatik, bada, haur elebidunen hizkuntza-bereizketaren kontua batez ere gramatika-kodeak bereizteko gaitasunaren inguruan ardaztu da.

Alabaina, bada beste arrazoi bat ere haurren jabekuntza elebiduna ikertzeko, hizkuntza bi aldi berean eta era paraleloan garatzen dituzten haurren behaketak gizakiaren hizkuntza-gaitasunaren nondik norakoa ulertzen lagunduko digun ustea, hain zuzen (Genesee 2001). Haur elebidunek garatzen dituzten hizkuntzak egitura erabat ezberdinetakoak badira, ikerkuntza argigariagoa izan daiteke gizakiaren garunean diharduen mekanismo neuro-kognitiboa ulertzeko (Meisel 2001, 2004). Ikerkuntzatik eta eztabaidatik gizakiaren hizkuntza-gaitasunak gizakia bera elebidun edo eleaniztun izatera bultzatzen duela ondorioztatuko balitz (Roeper 1999), eredutzat gizaki elebakarra izan duten hizkuntzaren inguruko hainbat teoria berraztertu beharko lirateke.

Jabekuntza elebidunaren gaiaren inguruan eginiko lehen ikerketa zientifikoak XX. mendearen hasieran aztertutako haurrak hizkuntza biak berezita garatu zituela ondorioztatu zuen arren (Ronjat 1913), hirurogeiko hamarkadan haurraren gaitasun hori zalantzan jarri zen, eta zientzialari batzuek haurraren adimenaren garapenean zein ezagutzan elebitasunak izan ditzakeen ondorio kaltegarriak aldarrikatu zituzten (ikus Homel eta beste 1988, Bialystok 1991).

Ostera, hirurogeita hamarreko hamarkadan Quebeceko frantsesean murgildutako haur ingelesdunentzako irakaskuntza-programen emaitzak heldu ahala (Cummins 1979, Grosjean 1982), haurrak hizkuntza biak berezita garatzeko eta erabiltzeko duen gaitasuna nabarmendu zen, eta, orobat, haur-elebitasuna ez zela ezagutzaren edo adimenaren garapenerako kaltegarria, baizik eta guztiz aurkakoa.

Hurrengo urteetan jabekuntza elebidunaren alorrean lanean ziharduten ikertzaile gehienek bat egin zuten oso txikitatik hizkuntza bi entzuten dituen haurrak hiru urteak aldera hizkuntzak bereiztea lortzen duela ondorioztatzean, baina iritzi kontrajarriak erakusten zituzten bereizketa hori gertatzen zen unea edo adina zehaztean. Ikertzaile batzuen ustez, hizkuntzaren garapenean hasieran haur elebidunak lexiko eta gramatika bakarri bereganatzen du, eta gero, urrats ezberdinen ondorioz edo prozesu etengabe eta konplexu baten amaieran, hiru urte duenean gutxi gorabehera, gramatika-kode eta lexiko biak bereiztea lortzen du (Volterra eta Taeschner 1978, Redlinger eta Park 1980, Taeschner 1983, Vihman 1985). Beste batzuen ustez, ordea, lexikoaren zein gramatikaren bereizketa hizkuntzaren garapenean hasiera-hasieratik gertatzen da (Padilla eta Liebman, 1975, Bergman 1976, Lindholm eta Padilla 1978, 1979, Meisel 1989).

XX. mendeko azken hamarkadatik hona garapenaren hasiera-hasieratik hizkuntza-bereizketa aldarrikatzen duen hipotesia besteari gailendu zaio, eta ugariak dira emaitza hori baiesten duten haur elebidunen inguruan eginiko ikerketak (Meisel 1994, 2001, 2004, 2007, De Houwer 1991, 1995, Genesee eta beste 1995, Deuchar eta Quay 2000, Genesee 2001). Gure inguruan jabekuntza elebidunaz eginiko ikerketak ere badira, eta bat datoz aztertutako haurrek hizkuntza biak —euskara eta gaztelania— berezita garatu dituztela ondorioztatzean (Idiazabal 1995, Ezeizabarrena 1996, 1997, 2001, 2002, Barreña 1997, 2000, 2001, Elozegi 1998, Barreña eta Almgren 1999, Almgren 2000, Almgren eta Barreña 2001, 2005, Barreña eta Eguzkiza 2005).

Edozelan ere, garapen bereziaren hipotesiak aurreikusten du jaiotzatik edo oso txikitatik hizkuntza biak berezita eta era orekatuan entzuten dituen haurrak hizkuntzok berezita eta modu paraleloan gara ditzakeela. Hipotesi horrek haur elebidunak bere hizkuntzak haur elebakarren oso antzera garatuko dituela aurreikusten du, gramatika biak nahasi gabe eta nahasketan zein interferentzian oinarritutako gramatika-arau berririk sortu gabe. Horrez gain, haur elebidunak elebakarrak adinako gramatika-gaitasuna menderatuko duela ere aurreikusten du.

Aipatutako ikerketek ez dute haur elebidunaren beste hizkuntzaren eragina erabat baztertzen hizkuntza zehatza garatzean; are gehiago, haur elebidunak hizkuntza-jabekuntzan elebakarrak ez duen baliabide erantsia izan dezakeela ikusi dute (Müller 1998, Lanza 1998). Fonologiaren garapenean, esaterako, haur elebiduna bi hizkuntzetako baten silaba-egitura jakin batez jabetzeak beste hizkuntzan ere egitura hori elebakarrengan baino goizago ekoiztea ekar lezake (Lleo eta beste 2003).

Ildo honetatik, munta handikoa da zehaztea haur batek noiz jarraitzen duen garapen berezia segurtatuko dion aldi bereko hizkuntza biren jabekuntza eta noiz halakorik bermatuko ez dion hurrenez hurreneko hizkuntza birena, hots, lehenengo lehen hizkuntzarena eta ondoren bigarrenarena. Beste era baten esanda, zein da aldi bereko eta hurrenez hurreneko jabekuntza-motak bereizten dituen adin-muga?

Ikertzaileak gaur egun bat datoz beste kontu batean ere: behin hizkuntza bat bereganatuta, bigarrena ikasteari ekiten dion hiru edo lau urtetik aurrerako haurrak bere bigarren hizkuntza ez duela elebakarrek bezala garatuko (Guasti 2000, Meisel 2004, 2007). Baina eztabaidagai eta ikergai da zein adinera arte gertatzen den beste hizkuntza bat lehen hizkuntza legez edo bigarren legez garatzea.

Eztabaidagaia da elebidunak hizkuntza bakoitza gehiago edo gutxiago entzutearen eragina: zenbat entzun behar ote du haur elebidunak hizkuntzetako

bakoitza lehen hizkuntza legez garatzeko? Zenbatekoa da gutxienezko inputa hizkuntza hori lehen hizkuntza legez garatzeko?

Jabekuntza elebidunaren alorreko ikertzaileek aldi berean bi hizkuntza bereganatzen dituen haurrak hizkuntza bietako gramatikak elebakarrek bezalatsu garatzen dituela nabarmentzen duten arren (bi H1), eta, berebat, garapen hori ez dela bigarren hizkuntza legez (H2) garatzen duten haurren garapenetik bereizten baiesten duten arren (Meisel 2004, Schwartz 2004, Butler eta Hakuta 2004), oso gutxi ikertu da elebidunak hizkuntza biak garatzeko behar duen inputaz, edo entzundako hizkuntza-kopuruak hizkuntzak garatzeko modu desberdinak eragin ditzaketan.

Aldi berean bi hizkuntza ikasten diharduelako, hots, bi hiztegi eta bi gramatika bereganatzen ari delako, elebakarrak baino aldi handiagoa edo aro luzeagoa beharko ote du elebidunak hizkuntzetako bakoitzerako? Zein puntutara irainoko eragina ote du inputak hizkuntza bakoitzaren garapenean?

Bestalde, jakin badakigu, luzetara behatu eta ikertu diren zenbait haurren datuak ikusirik, hizkuntzetako bata bestea baino goizago gara dezakeela haurrak hizkuntza biak jaiotzatik entzun arren, era orekatuan entzuten ez baditu (Pérez-Vidal 1995, Juan-Garau eta Pérez-Vidal 2001). Edozelan ere, baldintza horietan hazitako haurrari hizkuntza bietako bata bestea baino goizago garatzeak ez dio ekarri ondoren garatu duen hizkuntza bestearekin nahasterik, baizik eta berezita eta elebakarren moduan garatzea, autonomo gisa garatzea, alegia³. Kontuan hartu behar da baldintza horietan hazitako haurrak jaiotzatik entzun dituela hizkuntza biak, eta beranduen ekoizten hasi dena ere askoz lehenagotik izan dela ulertzeko gai, hizkuntza horretan egiten aritu zaion gurasoak etsi barik ekin diolako.

Badirudi haurrak hizkuntzak egoki bereizteko baldintza nagusietako bat bi hizkuntzak berezita entzutea dela. Hizkuntza entzuten emandako denborak, berez, ez du bereizketarekin zerikusirik. Baina, ostera, goragoko ikerketa horiek nabarmen uzten dute inputaren zenbatekoak baduela eragina hizkuntza bakoitza azkarrago edo astiroago garatzeko garaian. Edozelan ere, txiki-txikitatik hizkuntza bi era ez orekatuan entzun arren, berezita gara daitezke hizkuntzok, bakoitzean elebakarrek garatzen duten bezalako bilakabidea jarraituz. Alabaina, bata bestea baino goizago edo bizkorrago ager daiteke, inputaren arabera.

Ildo honetatik, azkeneko hogeita bost urteetako jabekuntza elebidunaren laburbilketa egitean, Meisel (2004)-k dio ondoriorik garrantzitsuenetakoa zera dela, aldi bereko jabekuntza elebiduna edo eleanitza lehen hizkuntzaren

³ Ikus Bernardini eta Schlyter (2004) input desorekatuko elebidunek ekoiztitako egitura nahasien azterketa interesgarriak.

jabekuntzaren aldaeratzat har daitekeela. Meiselek eransten du jabekuntza elebakararen eta aldi bereko jabekuntza elebidunaren arteko aldeak aztertu dituzten ikertzaileek zera nabarmentzen dutela: a) elebidunak gai dira hizkuntza-sistemak ezberdintzeko, b) jabekuntzaren eritmoari dagokionez, elebidunek nolabaiteko atzerapena izan dezakete elebakarrekin alderatuta. Ostera, elebidunek elebakarren garabidearekin alderatuta egin ditzaketen balizko urraketeki buruz ez ei datoz bat ikertzaile guztiak, eta oraindik ere kontu honek oso eztabaidatua izaten jarraitzen duela dio.

Kontu jakina da, beraz, aldi berean bi hizkuntza bereganatzen ari diren hurrek jabekuntza elebakarra egiten ari direnek baino eritmo zerbait motelagoa izan dezaketela hizkuntzaren garapenean. Baina, era berean, jakina da, baita ere, haurren arteko aldakortasuna eritmo-kontuetan oso handia dela, elebakarren zein elebidunen artean. Esaterako, euskararen garapenean 16 hilabetetik 30 hilabete bitarteko aztertutako 975 haurretatik 18 hilabeteko %4,3k 300 hitzetik gora erabiltzen ditu eta, ostera, 30 hilabeteko %25,5 ez da oraindik heltzen kopuru horretara (Barreña eta beste 2008).

Esan behar da, beraz, eta honetan Meisel (2004) ere bat dator, elebidunek izan dezaketen atzerapena berez ez dela ez-normala, oso ohikoa baita jabekuntza elebiduneari hizkuntza biak edo bietako bat motelago garatzea bestea baino, gorago aipatu den legez. Baina ikertzaile horrek dioenez, atzerapen kuantitatiboak ez ezik kualitatiboak ere ager daitezke inoiz, eta kontu hau hobeto ikertu beharko litzateke garapen ez-normalarekin ez nahasteko.

Bestalde, badira haur elebidunen taldeen datuekin egindako ikerketak inputaren edo entzunaldiaren kontu honi begiraturik. Ikerketa hauetan erdie-tsitako emaitzak ez datoz guztiz bat beti. Esaterako, ingelesaren eta gaztelaniaren jabekuntza aldi berean garatzen ari ziren 8tik 30 hilabetera bitarteko 25 haurren datuak azterturik Pearson eta beste (1995, 1997)-k zera ondorioztatu zuten bereganatutako hiztegiari buruz: hizkuntzaz hizkuntza eginez gero alderaketa, elebidunek elebakarrek baino hiztegi txikiagoa zutela eskura adin berarekin. Halere, hizkuntza bietako hiztegiak kontuan izanez gero (konzeptuak soilik batuta, ez hizkuntzetan errepikatzen ziren hitzak) elebidunek elebakarrek adinako hiztegia zutela ikusi zuten. Era berean, hurrek entzundako hizkuntza bakoitzeko denbora (inputa) neurtuta eta hiztegien garapenak arakaturik, harreman zuzena aurkitu zuten entzundako kantitatearen eta bereganatutako hiztegiaren artean: zenbat eta input handiagoa, hainbat eta hiztegi handiagoa hizkuntza horretan, eta alderantziz.

Ostera, galiziera eta gaztelania aldi berean ikasten ari ziren haurren ikerketa batean haur elebidunek elebakarren maila lortu zuten hiztegiaren eta morfologiaren garapenean eta maila hobea sintaxiaren garapenean (Pérez-Pereira 2008). Pérez-Pereirak 8tik 30 hilabetera bitarteko 275 haur galizieradun elebakarren eta 431 galizieradun eta gaztelaniadun elebidunen emaitzak aztertu

zituen ondorio horretara heltzeko. Ikerketa horretan galizierazko garapena soilik neurtu zen arren, Pearson eta bestek (1995, 1997) lortutako emaitzen alderantzizkoak ziren.

Hizkuntzaren jabekuntzaren ikerkuntzaren alorrean, bestalde, azken urteetan aztergai interesgarria bihurtu den beste gai bat lexikoaren eta gramatikaren garapenaren arteko erlazio estua izan da, aldi-asinkronia, alegia. Normaltasunean haurrak urtebete inguru duenean lehen hitz bakartuak eta morfologiaz jantzi gabeak hasten da erabiltzen, gero, behin hamazortzi hilabete inguru dituenetik aurrera, hitz biko esaldiak hasten da egiten, eta handik hilabete batzuetara morfologia eta sintaxia ekoizten hasten da. Garapena etengabea da, baina nolabait, une batzuetan leherketa bezalakoak gertatzen dira (Guasti 2002). Hizkuntzaren garabide horretan kategoria lexikoen ekoizpena —eduki semantikoa daukatenak, alegia (izenak, adjektiboak, aditzak eta adberbioak)— goizago hasten da kategoria gramatikarena baino —hitzak erlazioatzeko direnak (artikuluak, postposizioak, kasu-markak, menderagailuak)—.

Ugari izan dira garapen lexikoaren eta gramatikaren arteko erlazioa baie-tsi duten ikertzaileak. Erlaziook hiztegiaren tamainaren eta lehen hitz-elkar-keten edo morfologiaren zein sintaxiaren agerkeraren arteko korrelaziotzat hartu dira (Bates, Bretherton eta Snyder 1988, Marchman eta Bates 1994, Bates eta beste 1994, Bates eta Goodman 1997, Bassano 2000, Devescovi eta beste 2005).

Hartara, 30 hilabete baino gutxiagoko haur ingelesdunen masa lexikoaren eta gramatikaren arteko korrelazio handia behatu eta gero, ikertzaileek lexikoari buruzko *masa kritikoaren* kontzeptua proposatu dute, zeinak gramatikaren garapenari ekiteko beharrezko den hiztegiaren tamaina zehazten duen. Horrela, Marchman eta Batesek (1994) edo Bates eta bestek (1994) 400 hitzetan zenbatu zuten masa kritikoa. Halere, masa kritiko hori beharrezkoa izanik gramatikaren garapena sustatzeko, ez ei da beti nahikoa izaten, iker-tzaile horien arabera.

Antzeko emaitzak aurkitu dituzte italiara, gaztelania eta galiziera hizkuntza erromantzeetan (Caselli, Casadio eta Bates 1997, Gallego eta López Oñat 2005, Pérez-Pereira eta García-Soto 2003, Devescovi eta beste 2005), garapen lexikoaren eta hainbat atzizkiren garapen morfologikoaren arteko korrelazio handia nabarmenduz. Katalanez eta gaztelaniaz ere ikertu da alor honetan (Ser-rat eta beste 2004), eta aditz-morfologiaren ekoizpenean garapen lexikoaren eta gramatikaren arteko korrelazio handia baietsi dute hizkuntza bietan.

Arratibel eta bestek (2005) eta Pérez-Pereira eta bestek (2006) ere korrela-zio handia aurkitu dute 30 hilabete baino gutxiagoko haurren hiztegiaren ta-mainaren eta lehen atzizkien garapenaren artean, bai euskaraz, bai galizieraz.

Barreña eta bestek (2006) gramatika zein sintaxia garatzen hasteko haur euskaldun txikiek beharrezko duten hiztegia ere zehaztu dute: 100 hitzeko masa kritikoa hitz-elkarketak egiten hasteko, 200 hitzekoa izen-morfologia ekoizten hasteko eta 400 hitzekoa aditz-morfologia erabiltzen hasteko.

Ikerketa honetan euskara gehiago edo gutxiago entzun duten haurren hizkuntza-garapena aztertu nahi da, euskarazko hiztegiaren eta gramatikaren alorretan. Zein puntutaraino mugatzen du euskarazko inputak haur elebidunen euskararen garapena? Denbora gehiago edo adinez nagusiagoak izatea beharko ote dute elebidunek, elebakarren inputaren kantitatera hurreratuz, haien maila lexikoa eta morfosintaktikoa eskuratzeko?

Pentsa daiteke, eta hori da aurreikuspenetako bat, euskara hizkuntza bakar legez garatzen dutenek, input osoa edo gehien-gehiena euskarazkoa dutelako, bizkorrago garatuko dutela euskara, euskara eta erdara aldi berean entzuten dutenek baino, Pearson eta bestek (1995, 1997) ingelesdun eta gaztelaniadun elebakarren eta gaztelania-ingelesdun elebidunen artean aurkitu zuten aldearen antzera.

Aurreikuspen hau planteatzeko arrazoietako bat haurrek gramatika eta sintaxia garatzen hasteko beharrezko duten masa lexiko kritikoa deritzan konzeptuan oinarritzen da, hots, gramatika eta sintaxia garatu aurretik ezagutu eta erabili behar duten gutxieneko hiztegian. Horregatik ikusi nahi da gutxienezko hiztegi horren neurria zein izan daitekeen.

Gogoan izan behar da elebakarrak hizkuntza bakarrean jasotzen duela input osoa, eta elebidunak inputa hizkuntza biren artean banatu duela. Baliteke, beraz, elebidunak gramatika eta sintaxia garatu aurretik behar duen masa lexiko kritikoa ezagutzeko aldi handiagoa edo luzeagoa behar izatea, adinak emango liokeen aldia hain zuzen ere. Hots, elebidunak, beharbada, elebakarrak baino adin handiagoa beharko du izan gramatika eta sintaxia garatzen hasterakoan.

2. Metodologia

Ikerketarako *Komunikazio Garapena Neurtzeko Zerrenda* izeneko testa baliatuz jasotako datuak aztertuko dira (Barreña eta beste 2006, 2008). Tresna hori ingelesezko *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories* izenekoaren euskararako egokitzapena da (Fenson eta beste 1993).

Tresnak bi galdetegi dauzka. Bata, 8 hilabetetik 15 hilabetera bitarteko haurren gurasoek bete dezaten; bestea, 16 hilabetetik 30 hilabetera bitartekoenek betetzeko. Halere, ikerketa honetan bigarren galdetegiaren datuak baino ez dira aztertuko. Guztira, milatik gora haurren datuak jaso baziren ere,

baliagarritzat 16tik 30 hilabetera bitarteko 975 haurren gurasoek betetako galdetegiak jo dira (Barreña eta beste 2006, 2008). Hala eta guztiz ere, haurrak entzundako hizkuntzei buruzko taxuzko informazioa 950 haurren gurasoek eman zuten, eta ikerketa hau kopuru horretara mugatuko da, beraz. Kopuru horretan, geroago zehaztuko denez, beren etxe inguruan euskara bakarrik entzuten duten haur elebakarrak eta euskararekin batera erdararen bat(zuk) maiz entzunez hazten diren haur elebidunak daude.

Galdetegiak haurren hizkuntza-garapena islatzen du. Gurasoek 21 eremu semantikotan bildutako 662 itemi buruzko informazioa eman zuten eta baita garapen morfosintaktikoari buruzkoa ere: izen eta aditz morfologia arloko 56 item, guztira; esaldien neurriaren berri ere jasotzen da, haurrak ekoizitako hiru esaldi luzeenak ere idatzi baitzituzten gurasoek. Izen-morfologiaren arloan pluralaren markaren, kasu-marken eta hainbat postposizio-markaren ekoizpenei begiratu zaie; aditz-morfologiaren arloan, berriz, aspektua, aldia, pertsonak eta numeroa adierazten duten atzizkien eta adizkien ekoizpenei.

Tresna honen fidagarritasuna neurtzeko barne-konsistentzia zein puntua-zioen egonkortasuna aztertu dira euskarazko egokitzapenean, jatorrizko bertsioan egin zen bezala (Fenson eta beste 1993). Baliagarritasuna neurtzeko, berriz, baliagarritasun konbergentea eta iragartze-baliagarritasuna ikertu dira. Guztietan emaitzak egokiak izan dira, testaren ingelesezko bertsio orijinalean zein beste hainbat hizkuntzatarako egokitzapenetan lortutakoak adina egokiak (Barreña eta beste 2008, Garcia eta beste 2008).

Inputaren eragina euskararen garapenean aztertzeko eta neurtzeko haurrak lau taldetan sailkatu dira entzundako euskararen kantitatearen arabera, beti gurasoek eskaini zuten informazioan oinarrituta: A) euskaldun elebakarren taldea, entzundako inputetik %90etik gorakoa euskarazkoa izan dutenen taldea, B) euskara maila handian entzun duten elebidunen taldea, entzundakotik euskararen maiztasuna %60tik %90erakoa izan dutenak, C) euskara maila ertainean entzun duten elebidunen taldea, entzundakotik euskara zein erdara %60tik %40ra izan dutenak, eta D) euskara maila txikian entzun duten elebidunen taldea, entzundakotik euskarazko inputa %40tik beherakoa izan dutenak (1. taula). Haur elebakarrek laginaren %62 osatzen dute; euskara maila handian entzun duten elebidunek, osera, laginaren %22,2; euskara maila ertainean entzun duten elebidunek laginaren %10,3; eta, azkenik, euskara maila txikian entzun duten elebidunen multzoak laginaren %5,5 egiten du (1. taula).

Bestalde, haurren datuak hilabetez hilabete sailkatu badira ere, ikerketa honetarako datuok hiru adin-multzotan bildu dira: 16tik 20 hilabetera bitartekoenak, 21etik 25 hilabetera bitartekoenak eta 26tik 30 hilabetera bitartekoenak. Lehen taulan ikus daitekeen legez, oro har, haur gehixeago daude adin-tarte handienetan.

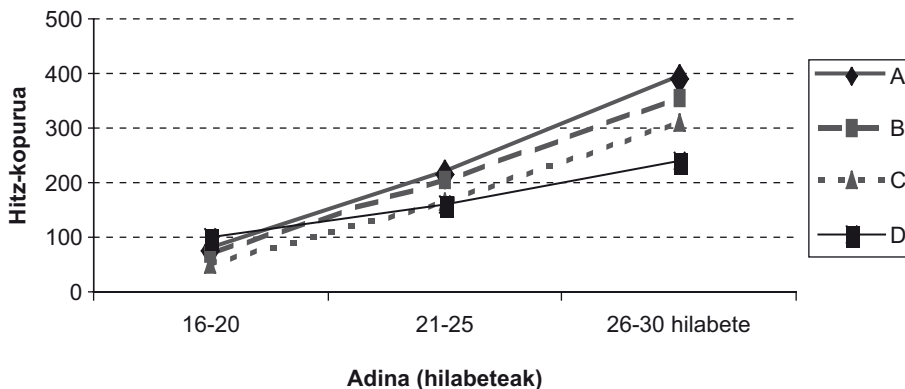
1. taula
Lagineko haurren banaketa entzundako euskararen arabera eta adinaren arabera (maiztasun absolutuak eta ehunekoak)

Entzundako euskara	Adina			Guztira
	16-20	21-25	26-30	
	N	N	N	N
A: euskaldun elebakarrak (<%90)	162 (%68,6)	193 (%60,5)	234 (%59,2)	589 (%62,0)
B: euskara maila handian entzun duten elebidunak (%60tik %90era)	42 (%17,8)	64 (%20,1)	105 (%26,6)	211 (%22,2)
C: euskara maila ertainean entzun duten elebidunak (%40tik %60ra)	23 (%9,7)	42 (%13,1)	33 (%8,3)	98 (%10,3)
D: euskara maila txikian entzun duten elebidunak (%20tik %40ra)	9 (%3,8)	20 (%6,2)	23 (%5,8)	52 (%5,5)
Guztira	236 (%100)	319 (%100)	395 (%100)	950 (%100)

3. Emaitzak

Lehenengo eta behin masa lexikoaren garapena erakutsiko da, hurrek adinaren arabera erabiltzen duten hiztegiaren garapena alegia, baina entzundako euskararen arabera hurrak lau taldetan banaturik (1. grafikoa, 2. taula).

1. grafikoa
Hurrek ekoizten duten masa lexikoaren garapena (batez bestekoetan) adinaren eta euskarazko inputaren arabera

2. taula

Haurrek ekoizten duten masa lexikoaren garapena adinaren eta euskarazko inputaren arabera (batez bestekoak eta desbideratze tipikoak)

	Euskarazko inputa								Guztira	
	A taldea		B taldea		C taldea		D taldea			
Adin-tarteak	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.
16-20	73,1	95,6	69,2	102,4	50,9	67,2	99,1	148,5	71,2	96,7
21-25	212,8	143,5	204,7	149,2	164,5	99,4	162,5	124,7	201,7	139,3
26-30	388,4	143,3	353,2	150,2	311,0	151,5	237,7	121,1	363,8	149,5
Guztira	244,1	184,5	251,6	180,0	187,2	150,4	184,5	135,3		

Haurren masa lexikoa neurtzeko item lexikalak eta gramatikalak bildu eta zenbatu dira, guztira 700etik gora, 702 hain zuzen (646 item lexikal eta 56 item gramatikal, metodologiaren atalean aipatu den bezala).

Adinaren eragina ($F(2, 938) = 113,69$; $p < 0,001$) eta baita inputarena ere ($F(3, 938) = 5,85$; $p < 0,01$) esanguratsuak gertatu dira ekoiztitako hitz-kopuruari dagokionez. Adinari dagokionez, zilegi den bezala, garapenaren aurrerapen etengabea ikusten da adinak gora egin ahala, eta hiru adin-tarteen arteko aldeak esanguratsuak izan dira.

Datu zehazetara joz gero, 16tik 20 hilabetera bitarteko haurrek batez beste 71na hitz ekoizten dituzte; 21etik 25 hilabetera bitartekoek 201na, eta 26tik 30 hilabetera bitartekoek 363.

Inputari dagokionez, euskarazko inputa handiagoa duten haurren hitz-kopuruaren ekoizpena handiagoa ere bada, horrela A taldekoek 244na hitz ekoizten dituzte, B taldekoek 251na, C taldekoek 187na eta D taldekoek 184na, beti ere batez bestekoetan. Aipagarria da inputaren arabera bereizi diren lau taldeen artean alde esanguratsuak badirela: A taldeak alde esanguratsuak ditu C eta D taldeekin alderatuta eta B taldeak C eta D taldeekin alderatuta. A eta B taldeen artean, ostera, ez dago alde esanguratsurik, ezta C eta D taldeen artean ere.

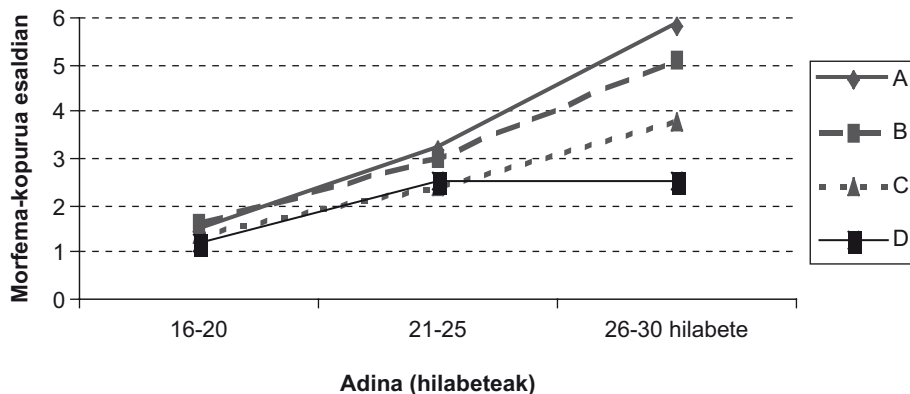
Inputaren eta adinaren arteko interakzioa ere esanguratsua da ($F(6, 938) = 2,37$; $p < 0,05$). Horrela, lehen grafikoan argi ikus daiteke hiztegiaren garapenean batez besteko alde esanguratsurik ez dela gertatzen haurrek 25 hilabete izan arte. Lehen adin-tartean, 16tik 20 hilabetera bitartekoan, inputaren arabera taldeen artean ez dira alde esanguratsuak aurkitzen lexikoaren ekoiz-

penean. Gauza bera gertatzen da aztertutako bigarren adin-tartean, 21etik 25 hilabetera bitartekoan, alegia. Baina aztertutako azkeneko adin-tartean, 26tik 30 hilabetera bitartekoan, ostera, ezberdintasun nabarmena eta esanguratsua gertatzen da ($F(3, 391) = 9,76; p < 0,001$): A taldeko hurrek C eta D taldeko hurrek baino hitz gehiago ekoizten dituzte; B taldekoek, aldi berean, D taldekoek baino puntuazio altuagoak ematen dituzte ekoizpen lexikoan; bukatzeko, nabarmendu behar da A eta B taldeen artean alde esanguratsurik ez dagoela, ezta C eta D taldekoen artean ere.

Laburtuta, ez da alde esanguratsurik aurkitu lau taldeen artean hurrek 25 hilabete izan arte, hiztegiaren batez besteko tamaina 300 hitzetik beherakoa den bitartean. Baina 26. hilabetetik aurrera, ostera, alde esanguratsuak agertu dira, A eta B taldeetakoek 350 hitzeko hiztegia gailentzean (388 eta 353 hitz batez beste, hurrenez hurren), C taldekoek 300 hitzeko hiztegia ozta-ozta gaintitzean (311 hitz batez beste) eta D taldekoek, aldiz, kopuru horretatik urrun samar dabiltzanean (237 hitz batez beste). Badirudi, beraz, adina eta ekoiztutako hiztegia izan daitezkeela funtsezkoak.

Bestalde, esaldien luzera ere neurtu da. Horretarako galdetegian gura-soek idatzitako haurren hiru esaldirik luzeenak neurtu dira, hitzak eta morfemak zenbatuta, eta haur bakoitzaren esaldi luzeenaren batez besteko (EBBL) neurria atera da. Neurri hori haurrak esaldien konplexutasun morfosintaktikorako duen gaitasunaren ispilutzat hartu izan da (Brown 1976, Idiazabal 1991). Ondoren, haurren esaldien morfema kopuruen batez bestekoak kalkulatu dira, 2. grafikoan eta 3. taulan jasotzen diren bezala.

2. grafikoa
Haurren hiru esaldi luzeen EBBLaren garapena, adinaren eta euskarazko inputaren arabera

3. taula
Haurren hiru esaldi luzeenen EBBLaren garapena, adinaren eta euskarazko inputaren arabera (batez bestekoak eta desbideratze tipikoak)

Adin-tarteak	Euskarazko inputa								Guztira	
	A taldea		B taldea		C taldea		D taldea		Batez beste.	Desb. tipik.
	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.
16-20	1,4	1,1	1,6	1,2	1,4	1,0	1,2	0,5	1,5	1,1
21-25	3,2	2,3	3,0	2,1	2,4	1,6	2,5	1,9	3,0	2,2
26-30	5,8	3,7	5,1	3,5	3,8	3,1	2,5	1,9	5,3	3,6
Guztira	3,8	3,3	3,8	3,1	2,7	2,3	2,3	1,8		

Sintaxiaren ekoizpenari buruzko azterketa orokorra eginik ere, adinaren eragina esanguratsua gertatu da ($F(2, 935) = 37,26$; $p < 0,001$), eta inputarena ere bai ($F(3, 935) = 6,33$; $p < 0,001$) esaldien luzerarako. Bereizitako hiru adin-tartean alde esanguratsuak agertu dira, haurrek gero eta morfema gehiagoko esaldiak osatzen baitituzte adinean aurrera egin ahala; zehazki, 1,5 morfema 16tik 20 hilabetera bitartekoak, 3 morfema 21etik 25 hilabetera bitartekoak, eta 5,3 morfema 26tik 30 hilabetera bitartekoak.

Inputari dagokionez, nagusiki euskara entzuten dutenek (A eta B taldeetakoak) batez beste adin-tarte guztiak kontuan izanda morfema gehiagoko esaldiak osatzen dituzte (3,8 morfemakoak A eta Bkoak, eta 2,7 eta 2,3 morfemakoak C eta D taldeetakoak, hurrenez hurren). Inputean euskara hizkuntza nagusia dutenen arteko aldeak (A eta Bren artekoak) ez dira esanguratsuak izan, hots, ezta euskara gutxien entzuten duten bi taldeen artean ere, C eta D taldeen artean, alegia.

Inputaren eta adinaren arteko interakzioa esanguratsua gertatu da esaldiaren luzeran ($F(6, 935) = 3,27$; $p < 0,01$), lexikoarekin aurkitutakoaren antzera. Bigarren grafikoan ikusten den bezala, 25 hilabete aurretik euskarazko input ezberdineko taldeek antzeko bilakaera erakusten dute esaldien luzeran: 16tik 20 hilabetera bitartekoan aldea ez da esanguratsua, ezta 21etik 25 hilabetera bitartekoan ere; ostera, 26tik 30 hilabetera bitarteko adinekoen artean nabarmen ikusten da C eta D taldeetako esaldien luzera A eta B taldeetako azpitik dagoela, era esanguratsuan ($F(3, 390) = 8,64$; $p < 0,001$), lexikoaren garapenean ikusi den zehaztasun berarekin: A taldeak alde esanguratsua du C eta D taldeekin alderatuta eta baita B taldeak ere D taldearekin alderatuta.

Esaldien luzeraren garapenean ere euskara gutxien entzun duten taldeko haurrek garapen apalagoa erakusten dute, beraz, 26tik 30 hilabetera bitartean.

Datu zehatzetara joz gero, haur elebazarrek (A taldekoek) 5,8 morfema batez besteko esaldiak egiten dituzte (esaldi luzeenak), euskara neurri handian entzuten duten elebidunek (B taldekoek) 5,1ekoak, euskara neurri ertainean entzuten duten elebidunek (C taldekoek) 3,8koak eta euskara neurri txikian entzuten duten elebidunek (D taldekoek) 2,5ekoak. Elebazarren eta euskara neurri handian entzuten duten elebidunen artean, ordea, ez da alde esanguratsurik aurkitu esaldiaren luzerari dagokionean ere.

Morfologiaren arloan adizkien ekoizpena aztertu da, eta hemen ere adinaren ($F(2, 938) = 72,05$; $p < 0,001$) eta inputaren ($F(3, 938) = 7,49$; $p < 0,001$) eragina esanguratsua dela aurkitu da. Adinari dagokionez, bereizitako hiru adin-tarteen artean daude alde esanguratsuak, zilegi denez, eta adinak aurrera egin ahala ezaugarri morfologiko gehiago ekoizten dituzte haurrek, 1,8 adizki 16tik 20 hilabeterako tartean, 7,8 adizki 21etik 25 hilabeterako tartean, eta 19,3 adizki 26tik 30 hilabetekoan.

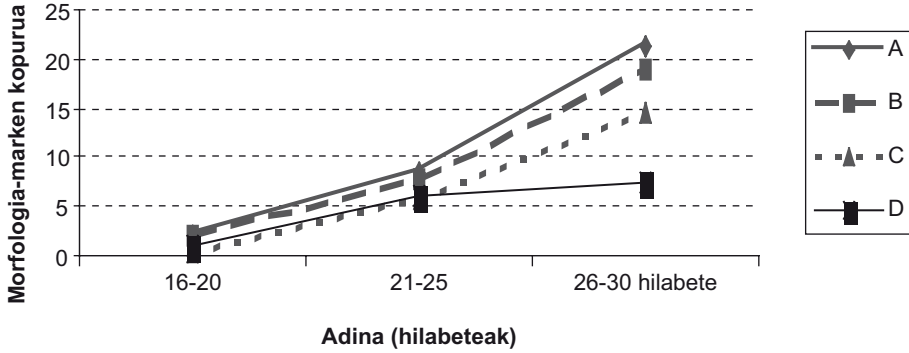
Edozein hizkuntza entzuteko denbora guztitik euskarak hartzen duen denborari begiratuz gero, elebazarrek (A taldekoek) 11,7 adizki ekoizten dituzte eta nagusiki euskara entzuten duten elebidunek (B taldekoek) 12,3. Bi talde hauen artean ezberdintasun esanguratsurik ez da aurkitu. Aldiz, bi talde hauen eta C eta D taldeen artean alde esanguratsuak aurkitu dira. Euskara erdararen pare entzuten duten elebidunek 7,5 morfologia-marka ekoizten dituzte batez beste eta euskara gutxi(ago) entzuten duten elebidunek 5,9.

Inputaren eta adinaren arteko interakzioaren eragina ere esanguratsua gertatu da morfologiaren ekoizpenean ($F(6, 938) = 3,62$; $p < 0,01$). Komunikazioaren garapenaren gaineko arloetan (lexikoan eta sintaxian) gertatu den bezalaxe, 26 hilabetetik gorako haurren artean aurkitu dira alde esanguratsuak soilik.

Adina kontuan izanik, 16tik 20 hilabetera bitarteko haurren artean, eta 21etik 25 hilabetera bitarteko haurren artean, morfologiaren ekoizpena berdintsua da inputaren araberrako lau taldeetan. Ordea, aldeak esanguratsuak izan dira 26tik 30 hilabetera bitarteko haurren artean ($F(3, 391) = 10,86$; $p < 0,001$).

Datu zehatzetara joz gero, 26-30 hilabete tartean, A taldeko elebazarrek batez besteko 21,3 marka morfologiko darabiltzate, B taldeko euskara maila handian entzuten duten elebidunek 19, C taldeko euskara maila ertainean, erdararekin paretu, entzuten duten elebidunek 14,5, eta euskara gutxi entzuten duten D taldeko elebidunek 7,4. Oraingoan ere, elebazarren eta nagusiki euskara entzuten duten elebidunen arteko aldea ez da esanguratsua izan. Ostera, lexikoan eta esaldien luzeran ikusi den legez, morfologian ere alde esanguratsuak aurkitu dira A taldearen eta C eta D taldeen artean, eta B taldearen eta D taldearen artean.

3. grafikoa
Haurren adizkien garapena adinaren eta euskarazko inputaren arabera
(batez bestekoak)

4. taula
Haurren adizkien garapena adinaren eta euskarazko inputaren arabera
(batez bestekoak eta desbideratze tipikoak)

Adin-tarteak	Euskarazko inputa								Guztira	
	A taldea		B taldea		C taldea		D taldea			
	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.	Batez beste.	Desb. tipik.
16-20	1,9	4,7	2,0	5,8	0,5	1,3	1,1	2,6	1,8	4,7
21-25	8,3	8,7	7,8	8,6	5,7	6,9	6,2	9,5	7,8	8,6
26-30	21,3	12,8	19,0	11,4	14,5	13,1	7,4	8,4	19,3	12,7
Guztira	11,7	12,8	12,3	12,0	7,5	10,3	5,9	8,4		

Behin-behingo badira ere, hiruzpalau ondorio garrantzitsu atera daitezke datu horien azterketatik:

1. Haurrak entzundako euskararen kantitateak 25 hilabete izan arte ez du eragin berezirik edo esanguratsurik euskararen lexikoaren, morfologia-aren zein esaldi luzeraren garapenean; haur-taldeen artean aurkitutako ezberdintasunak badiren arren, berau norbanakoen aldakortasunak azal ditzake eta;
2. Haurrak entzundako euskararen kantitateak badu eragin nabarmenik 26. hilabetetik 30. hilabetera bitarteko haurrengan euskararen lexiko-

aren, morfologiaren zein esaldi luzeraren garapenean; adin hauetako haur-taldeen arteko ezberdintasunak ez baititu norbanakoen aldakortasunak azaltzen;

3. Elebakarren eta elebidunen arteko alde esanguratsua nagusiki euskara entzuten duten haurren (inputaren %60tik gora euskaraz) eta euskara gutxiago (inputaren %60tik behera) entzuten duten haurren artean agertu da; euskara erdararen paretsu edo erdarak inputean nagusitasuna duen haurren kasuan garapen mantsoagoa nabarmentzen da jada 26 hilabeteetatik aurrera bai hiztegian, bai esaldien luzeran eta bai morfologian ere; euskara bakarrik edota nagusiki entzuten duten elebidunek, estatistikoki behintzat, ez dirudi alderik erakusten dutenik, haur euskaldun elebakarrek legez garatzen baitituzte elebidunok hiztegia, morfologia eta esaldien luzera;
4. Elebidunen artean ere badira alde esanguratsuak, beti 26. hilabetetik 30. hilabetera bitartean, entzundako euskara mailaren arabera: euskara %60tik %90era bitartean entzuten dutenek emaitza hobekia lortu dituzte neurtutako arlo guztietan euskara %40tik behera entzun duten elebidunak baino.

Edozelan ere, nabaria da 26 hilabeteetatik aurrera euskara gehiago edo gutxiago entzuteak baduela eragina garatutako euskararen, zenbat eta gehiago entzun aukera handiagoak baititu haurrak lexikoa, morfologia zein esaldi luzera bizkorrago garatzeko. Gertatzen diren aldeak, gorago esan den legez, soilik dira esanguratsuak 26. hilabetetik aurrera eta euskara gutxien entzuten duen taldeko hurrekin alderatuta.

Gainera, badirudi masa lexikoaren garapena zuzenean dagoela lotuta morfologiaren eta sintaxiaren garapenarekin (Barreña eta beste 2006), eta ez da harritzekoa, beraz, euskara gutxiago entzuteagatik hiztegi txikiagoa bereganatzen duten hurrek morfologiaren eta esaldien luzeran ere garapen txikiagoa edo motelagoa erakustea. Ildo honetatik, munta handikoa dirudi euskararen sintaxiaren eta morfologiaren garapenerako 300 hitzetik gorako masa lexikoa izateak, garapen-leherketa modukoa gerta dadin. Edozelan ere, hitz-kopurua zehaztea zaila den arren, masa kritikoa delakoa 300etik 400era bitartean egon daitekeela esan daiteke.

Hau guztia argiago ikus dadin, 5. taulan lexikoaren ekoizpenak morfologiaren eta esaldi luzerarekin duen korrelazioa adierazten da, horretarako marka morfologikoak bitan bereizita: atzizkiak eta adizkiak. Lexikoak garapen sintaktikoarekin duen korrelazioa esaldirik luzeenak neurtuz egin da (EL, 5. taulan). Neurtutako arlo guztietan ikus daiteke lexikoaren ekoizpenak korrelazio esanguratsua erakusten duela.

5. taula
Euskarazko input-maila desberdineko haurren lexikoaren eta gramatikaren arteko korrelazioak (adina: 16-30 hilabete)

		N	Atzizkiak	Adizkiak	EL
Lexikoaren ekoizpena	A: euskaldun elebakarrak (<%90)	589	,869*	,801*	,709*
	B: euskara maila handian entzun duten elebidunak (%60tik %90era)	211	,846*	,793*	,654*
	C: euskara maila ertainean entzun duten elebidunak (%40tik %60ra)	98	,807*	,744*	,680*
	D: euskara maila txikian entzun duten elebidunak (%20tik %40ra)	52	,673*	,718*	,316*

*Korrelazioa esanguratsu gertatu da.

3.1. Euskararen garapen motela eta inputaren eragina

Bestalde, 26. hilabetetik aurrera hizkuntza-inputaren eragina nabarmen gertatzen delarik, ikerketa honetan ikusi nahi izan da euskararen garapen motelena duten haurrak inputaren araberako lau haur-taldeen artean zein proportziotan banatzen diren.

Lehenago esan den bezala, jakina da ikerkuntza elebidunaren eremuan badirela hizkuntza bat bestea baino motelago garatzen duten haurrak (Meisel 2004, Bernardini eta Schlyter 2004), eta, beraz, astiroago garatzen duten hizkuntza horretan puntuazio baxuagoak izateak ez du zertan pentsarazi haur horiek (hizkuntza horretan ere) atzerapen kognitiboren bat izan behar dutenik.

Hori dela eta, ikerketa honetako azpi-atal honetan euskararen garapen motelena duten haurren banaketari begiratuko zaio, 26tik 30 hilabeterako adin-tartean. Horretarako, Barreña eta bestek (2008) *Komunikazio garapena neurtzeko zerrenda* testaren gidaliburuan bildutako datuak erabiliko dira nagusiki, inputaren araberako talde banaketan aldaketa txiki bat sartu bada ere: lan hartan A,B eta C taldeak ziren bezala, oraingoan C taldea bi azpitaldetan bereizi da: C eta D. Hala bada, 26tik 30 hilabetera bitarteko umeen artean, 10 pertzentilaren azpitik dauden haurrekin jardungo dugu datozen paragrafoetan (6. taula).

Komunikazio-garapenaren ebaluazioa egitean, MacArthur-Bates tresna garapen-arriskuan egon daitezkeen haurrak antzemateko erabili ohi da, besteak beste. Horrela, hizkuntzaren garapen puntuazioak, bereziki lexiko mailan, 10 pertzentilaren azpitik dituzten haurrei komunikazioaren garapenean

aldi batean jarraipena egitea komeni dela proposatu izan da, arazorik edo atzerapenik dagoen antzemateko (Thal eta Katich 1996), eta hainbat kasutan tratamendu konpentsatzailea ere behar izaten dutela esan da (Mariscal eta beste 2007). Kontu hau, edozelan ere, ez dago hain garbi, Thalek eta Katichek erakutsi dutenez, ingelesaren kasuan 10 pertzentilaren azpitik dauden 30 hilabetez azpiko haurren erdiek, gutxienez, hizkuntza normaltasun osoz garatzen baitute geroago. Badirudi, beraz, 10 pertzentilaren azpitik egotea ez dela beti garapen ez-normalaren adierazgarri garbia, eta are gutxiago haur elebidunen kasuan, euren hizkuntzetako bat bakarrik neurtzen den kasuetan, betiere, haur elebidunen kasuan hizkuntza bietako kontzeptuen bateraketa egin beharko bailitzateke; baina, nolana ere, kontuan izateko datu bat da delako pertzentil hori.

Horixe izan da ikerlan honetan egoera horretan dauden haurren behaketaren arrazoia. Ikusi nahi da ea euskararen garapen motelena dutenak izanda, nolabaiteko loturarik ba ote dagoen haur horien hiztegi edo gramatika-mailako balio baxuen (beren adin-tarteko puntuazio txikiena duten haurren %10) eta input baxuaren artean, beren inguruan euskara gutxi entzutearen artean, alegia.

6. taula

26tik 30 hilabetera bitarteko 10 pertzentilaren azpitik dauden haurren banaketa euskarazko inputaren arabera taldeetan bereizita eta ehunekoetan

	A taldea	B taldea	C taldea	D taldea	Guztira
Lexikoaren garapena	%3 (7 haur)	%7,6 (8 haur)	%9,1 (3 haur)	%21,7 (5 haur)	(21 haur)
Morfologiaren garapena	%11,1 (26 haur)	%11,4 (12 haur)	%21,2 (7 haur)	%34,8 (8 haur)	(53 haur)
Esaldiaren luzera	%19,2 (45 haur)	%23,1 (24 haur)	%42,4 (14 haur)	%56,5 (13 haur)	(96 haur)

Taulan ikusten den legez eta lexikoaren garapenari dagokionez, 10 pertzentilaren azpitik dauden haurrak, kopuruetan, honakoak dira: A taldeko %3, B taldeko %7,6, C taldeko %9,1 eta D taldeko %21,7.

Orain arte ikusitakoarekin bat, zenbat eta input txikiagoa izan euskaraz haurrek, orduan eta haur gehiago daude puntuazio baxuko haurren artean, euskararen garapen motelagoa dute-eta.

Halere, datu horiek aurkeztean, lexikoaren arlokoak dira garrantzitsuenak, izan ere, morfologiaren eta esaldi luzeraren garapenekoek oso gutxi esaten

baitute 10 pertzentilaren nozioa bera hausten dutelako, balio minimoetan, haurren %10 baino askoz ere gehiago dagoelako, bereziki esaldi luzeraren garapenaren emaitzetan.

4. Eztabaida

Jaso diren datuak aztertutik, ondoko ondorio nagusiak nabarmentzea proposatzen da, beti 16tik 30 hilabetera bitarteko hurrekin egin den ikerketa honen emaitzen arabera:

1. Haurrak txikiak diren bitartean, 25 hilabete izan arte alegia, batez besteko datuetan betiere, entzundako hizkuntzaren kantitateak ez du, itxuraz, eragin esanguratsurik euskararen lexikoaren eta gramatikaren garapenean; euskara hutsa entzuten duten hurrek zein erdara (gaztelania, frantsesa) euskara beste edo gehiago entzuten dutenek maila bereko garapena dutela pentsa daiteke; hemen aztertutako lau haurtaldeen artean ez da alde esanguratsurik aurkitu adin horietan, eta ezin zaio, beraz, baieztatutakoaren aurkakoari inola ere eutsi; aurkitutako aldeak norbanakoen aldakortasunak azaltzen ditu analisi estatistikoaren arabera.
2. Hogeita seigarren hilabetetik hogeita hamargarren hilabetera bitartean, ostera, entzundako hizkuntzaren kantitateak eragin zuzena eta nabarrena du euskararen lexikoaren, sintaxiaren zein morfologiaren garapenetan; alabaina, baieztapen honek zehaztapen batzuk egitea eskatzen du;
 - 2.1. lehenengo eta behin, euskal elebkarrek edo euskara maila handian entzuten duten elebidunek aukera handiagoak dituzte euskara bizkorrago garatzeko (hiztegi handiagoa, esaldi luzeagoak eta morfologia-marka gehiago); datu estatistikoek hori horrela gertatzen dela baiesten dute, bederen;
 - 2.2. bigarrenik, entzundako hizkuntza kantitatea ez da baldintza nahikoa euskararen garapen bizkorra izateko; badira eta euskara hutsa edo erdara baino maizago entzunagatik ere garapen motelagoa erakutsi duten haur batzuk ere, adibidez lexikoaren ikerketan 10 pertzentilaren azpitik ikusi diren A taldeko 7 haur eta B taldeko 8 haurrak, alegia;
 - 2.3. hirugarrenik, inguruan euskara erdararen antzera edo gutxiago entzuten dutenean, hurrek euskaldun huts edo euskara maila handian entzun duten elebidunen euskarazko lexikoa eta gramatika garatzeko aldi handiagoa behar dutela dirudi;

- 2.4. laugarrenik, nabarmena da zenbat eta euskara gutxiago entzun orduan eta gutxiago edo motelago garatzen dela hizkuntza, eta mantsotasun hori bereziki ikusten da 26tik 30 hilabeterako adin-tartean euskarak inputaren erdia edo gutxiago osatzen duen haurren kasuan (%60tik behera);
3. Entzundako hizkuntza-kopuruak euskararen garapenean duen eragina zuzen-zuzen dago lotuta lexikoaren jabetzearekin; aurkitu den garapen-aldea ez da halabeharrez hogeita seigarren hilabetetik aurrera gertatzen; gogoan izan behar da adin horretan, beti batez besteko datuak kontuan izanik, hasten direla haurrak hirurehun hitzetik gora erabiltzen; euskara gehiago entzuten dutenek errazago dute, antza denez, hiztegi hori ondoko hilabeteetan handitzea, eta ondorioz gramatika garatzea; ostera, baliteke hizkuntza bi aldi berean entzuten eta garatzen ari diren haurrek denbora edo aro luzeagoa behar izatea hirurehunetik laurehunera bitarteko hitzeko hiztegia izateko jabetzen ari diren hizkuntzetako bakoitzean, eta, ondorioz, masa lexiko kritikoarekin lotuta doazen gramatika-ezaugarriak garatzeko; emaitzek, gainera, nabarmen erakutsi dute lexikoaren ekoizpena korrelazionaturik dagoela morfologiaren eta sintaxiaren garapenarekin;
4. Euskarazko inputak euskararen garapenean duen eragina garrantzitsua eta esanguratsua izan arren, badirudi inputean euskara gutxiago dutenek ez dutela beti-beti garapen mantsoagoa erakusten; euskara motelago garatzen ari diren haurren artean elebakarren zein euskara asko entzuten duten elebidunen kopuruak txikiagoak izan arren, bai baitaude halakoak ere, eta alderantziz ere bai: badira euskara gutxiago entzun arren euskara inputean nagusia duten haurren antzeko puntuazioak lortzen dituzten haurrak ere C eta D taldeetan.

Laburbilduta, beraz, entzundako euskararen kantitatearen eragina nabarmena da euskararen garapenean, 26tik 30 hilabetera bitartean hain zuzen. Eragin hori lexikoan, morfologian eta esaldien luzeran nabarmentzen da. Ez da, ordea, halakorik aurkitu haur gazteagoen artean. Edozelan ere, aztertutako corpusean ez da ageri alde handiegirik euskara hutsean edo nagusiki euskara entzunez hazten diren haurren artean. Alde esanguratsuak, euskara hizkuntzetako entzunena ez denean hasten dira agertzen adin txiki horietan.

Antzeko ondorioetara heldu ziren Pearson eta bestek (1995, 1997) ingelesa eta gaztelania aldi berean bereganatzen ari ziren haurren hiztegi-mailako garapena aztertu zutenean. Ikertzaile hauek ondorioztatu zuten elebidunak ez zirela elebakarren mailara iristen hizkuntza bakoitzean. Halere, konturatu ziren ezberdintasunak 25 hilabetetik aurrera hasten zirela azalerrazten. Gainera, hizkuntza bietako kontzeptu-kopuruak bilduta elebidunek elebakarrek adinako hiztegi-garapena lortu zutela ikusi zuten, kontzeptu-

bilketa horretan hizkuntza bietan errepikatzen ziren kontzeptuak behin bakarrik kontatuta, noski.

Ikertzaile hauek *Communicative Development Inventories* (CDI) tresna erabili zuten ingelesaren (Fenson eta beste 1993) zein gaztelaniaren (Jackson-Maldonado eta beste 2003⁴) garapena neurtzeko, ikerketa honetan oinarri legez erabili den bera, nahiz hizkuntza bakoitzean bertsio ezberdina duen.

Tresna berbera erabilia, Marchman eta bestek (2004) Estatu Batuetako ingelesa eta gaztelania aldi berean eta txiki-txikitatik bereganatzen ari ziren 16tik 30 hilabetera bitarteko 135 haurren garapena aztertuta, hizkuntza bietan, antzeko ondorioetara heldu ziren, lexikoaren zein morfologiaren garapenean. Ikertzaile horiek aztertutako haurrak elebidunak zirenez, erabilitako tresnen eraikinean lortutako emaitzekin erkatu zituzten (Fenson eta beste 1993, Jackson-Maldonado eta beste 2003), aipatutako tresnetako haurrak elebakarrak baitziren. Ondorio legez zera bildu zuten: elebidunen hizkuntza biak kontuan hartuz gero, ez dago elebakarrekiko alderik. Horretarako lexikoan *hiztegi konposatu* kontzeptua erabili zuten. Hiztegi konposatu horretarako edozein hizkuntzatan gauzatutako hitz-sarrerak zenbatu zituzten, baina errepikatua kontuan hartu gabe. Esaterako, haur batek «dog» eta «perro» esaten bazituen puntu bakartzat hartzen zuten, baita «cat» esan gabe «gato» esaten bazuen ere. Kontaketa horrela eginez gero, beraz, haur elebidunek ez zuten alderik erakutsi elebakarrekin alderatuta, ez lexikoan, ezta morfologiaren arloan ere.

Gugandik hurrago, Pérez Pereirak (2008) galiziera eta gaztelania aldi berean garatzen ari ziren haur elebidunen azterketa egin zuen, CDI tresnaren galizierazko egokitzapenean oinarrituta (Pérez Pereira eta García Soto 2003). Ikertzaile honek galiziera hutsik bereganatzen ari diren haurren lexikoaren, morfologiaren eta esaldien luzeraren garapena galiziera eta gaztelania aldi berean bereganatzen ari diren haurrenekin erkatu eta aztertu zuen. Horretarako, ikerketa honetan bezala, 16tik 30 hilabetera bitarteko haurren datuak bildu zituen, guztira 706 haurrenak, 275 elebakar (laginaren %39) eta 431 elebidun (laginaren %61). Pérez Pereirak talde bi bakarrik bereizi zituen: elebakarrena eta elebidunena, eta haren ondorioa haur euskaldunen emaitzen alderantzizkoa izan da: haur elebidunek emaitza berdintsu edo hobeak lortu zituzten neurtutako arlo guztietan galizieraz, elebakarrek baino.

Edozelan ere, Pérez Pereirak berak aipatzen duenez bi arrazoi egon daitezke emaitzak azaltzen dituztenak. Alde batetik, galizieraren eta gaztelaniaren hurbiltasuna kontuan izanik, gurasoek izan dezaketen zailtasuna umeak dakien hitza bietako zein hizkuntzatakoa den zehazteko. Fenomeno hau

⁴ Jackson-Maldonadok eta bere taldekideek orduan tresna eraikitzen ziharduten, emaitza osoak geroago argitaratu zituzten arren.

irudikatzeko egileak berak galdetegian agertzen diren hitz batzuen erkaketa dakar hizkuntza bietan: *casa/casa, mesa/ mesa, pan/pan, auga/agua*, eta *chaves/llaves* (galiziera/gaztelania). Beste alde batetik, elebidunen etxeetan hizkuntza biak nahasian erabiltzearena izan daiteke bigarrena.

Horregatik, harrigarria egiten zaio ikertzaileari aurkitutako alderik txikienetakoa hiztegia izan dela ikustea, hizkuntza bien hurbiltasuna, bere ustez, batez ere hiztegia islatu beharko litzatekeelako. Alabaina, elebidunen eta elebakarren arteko alderik handienak, sarritan esanguratsuak ere badirenak, sintaxiaren eta morfologiaren garapenean aurkitu ditu. Eta bere ustez, horrela baitio, hizkuntzen hurbiltasunak ez die erantsitako erraztasuna eskaintzen haur elebidunei arlo hauetan⁵.

Halere, gure ustez, galiziera eta gaztelania hurbileko ahaideak dira sintaxi eta morfologia-kontuetan ere, eta antzekotasunak oso handiak dira. Gurasoei eman zaizkien galdetegietan arakatuta, esaterako, honako antzekotasunak ikus daitezke: pluralaren marka bera (-s), generoa markatzeko morfema beraienak (-o/-a), aditzetan aldia eta aspektua markatzeko atzizki berak edo oso antzekoak (-aba eta -ia iragana adierazteko, -ra etorkizuna adierazteko), aspektu burutua adierazteko aditz perifrasi oso antzekoa («*está tapado*» edo «*está rompido*» izan dira gurasoei galizierazko galdetegian eman zaizkien adibideak), aditz-komuntadura bera -pluraleko bigarren pertsonaren kasuan izan ezik- («*como, comes, come, comemos, comedes, comen*» edo «*subo, subes, sube, subimos, subedes, suben*», izan dira galdetegian gurasoei eskaini zaizkien adibidetako batzuk).

Gure ustez, haur elebidunen gurasoek, hiztegi-kontuetan ez ezik, morfologiaren arloan ere zailtasunak izan ditzakete euren haurra zein hizkuntzatan ari den jakiteko.

Gainera, ikertzaileak berak aipatzen du, esaterako, gurasoei haurren batbateko hiru esaldirik luzeenak idaztea eskatzen zaien atalean, gurasoek gaztelaniazko esaldiak ere idazten zituztela tarteka galizierari buruzkoa zen galdetegian. Halakorik ez zen gertatu, ordea, tresna beraren euskarazko datu bilketan, hots euskarazko esaldien ordeztu gaztelaniazkoak idaztea.

Edozelan ere, gure ustez behintzat, galizierak eta gaztelaniak dituzten antzekotasunek elebidunek hizkuntzak elebakarren antzera garatzea justifikatuko luke, baina ez bizkorrago garatzea edo adin bera dutenen artean emaitza hobekak erdiestea. Badirudi, beraz, emaitza horiek beste nolabait ere interpreta daitezkeela: haur elebidunek hizkuntza bietan erdiesten duten garapenen bil-

⁵ However, the main differences between the two groups of children were found in those sections of the CDI that assess grammatical development, in which bilingual children are not favoured by this instrument (Pérez-Pereira 2008).

keta bezala, Pearson eta bestek (1995, 1997) eta Marchman eta bestek (2004) egin zuten kontzeptu-bilketaren antzera.

Halere, Marchman *eta beste* (2004)-k aztertutako laginean ez zuten ondorioztatu lexiko konposatua zeritzotenak eragina izan zuenik gramatikaren eta sintaxiaren garapenean, elebidunengan ez baitzuten arlo horietan garapen handiagorik edo bizkorragorik ikusi. Galizieraz, ostera, badirudi hori gertatzen dela, beharbada hizkuntza bien hurbiltasunagatik. Cummins (1979)-k aipatu zuen ildotik, elebidunek garatzen dituzten hizkuntzak hainbatean baldintzatuta egon daitezke euren antzekotasunaren edo ezberdintasunaren arabera, antzekotasunak elkarrekiko bizkortasuna areagotzen duelarik.

Nolanahi ere, nabarmena da elebidunen hizkuntza biak tipologikoki oso ezberdinak direnean eta hiztegi txit bereziak dituztenean, euskarak eta gaztelania bezala, eta ingelesak eta gaztelania bezala, adin bereko elebidunek ez dituztela elebakarrek baino emaitza askoz ere hobekak erdiesten, batez beste-koetan behintzat.

Gainera, euskaraz eta gaztelaniaz jabetzen ari diren haurrek erakutsi dutenez, oso munta handikoak izan daitezke haurren adina eta entzundako hizkuntzaren kantitatea. Haurrek 25 hilabete izan arte bereganatu duten hiztegia 300 unitatetik beherakoa denean, ez da alde esanguratsurik elebakarren eta elebidunen artean. Ondoren, 26 hilabetetik aurrera hasten dira ezberdintasunak esanguratsu bihurtzen. Baina horretarako, ezberdintasunak esanguratsuak izan daitezen, elebidunek entzuten duten euskararen kantitateak entzundako hizkuntzaren %60etik beherakoa izan behar du, batez bestekotan betiere. Are gehiago, %60tik %40ra entzuten dutenek emaitza hobekak lortzen dituzte %40tik %20ra entzuten dutenenekin alderatura. Hemen aurkeztutako ikerketan behintzat, hori erakusten dute emaitzek.

Euskararen garapenean normaltasunaren inguruan, bestalde, hemen aurkeztutako datuak ikusirik, badirudi aurkitu diren aldeak —euskararen inporteko hizkuntza nagusitzat ez duten elebidunekiko— 26tik 30 hilabeteko tartean esanguratsuak izan arren, aurrez ere espero zitezkeela. Agian, uste izandakoak baino hobekak dira. Batetik, jabekuntzaren erritmoan aldeak izatea iragarrita egon da, gaineko ikerketetan ikusi den legez. Bestetik, erritmoaren inguruko aldeak esanguratsuak neurri mugatuan baino ez dira aurkitu, datuei zein adinari begiraturik.

Gainera, datuek baietsi egin dute 10 pertzentilaren azpitik badirela, bai euskara hizkuntza elebakar legez garatu dutenak zein modu nagusian entzun duten elebidunak ere.

Datu horiek, nolanahi ere, bizpahiru ohar garrantzitsu behar dituzte. Batetik, ez da inon, guk dakigula, erlazio zuzena baietsi 30 hilabetez beheko haurren hizkuntzaren garapenean 10 pertzentilaren azpitik egotearen eta hiz-

kuntzaren garapen ez-ohikoa izatearen artean. Aldiz, badakigu pertzentil horren azpitik egonik ere geroago hizkuntzaren garapen normala gauzatzen dituela 30 hilabetez azpiko haurrek (Thal eta Katich 1996).

Bestetik, gogoan izan behar da ikerketa honetan elebidunen hizkuntzetako bat baino ez denez aztertzen ezin dela behin betiko daturik eskaini, norbanakoka, eta oso desegokia litzatekeela ondorioztatzea euskaraz atzerapen handia duten haurren kasuan hizkuntza-arazoren bat dutenik, bereganatzen ari den beste hizkuntz(et)ako datuen berri izan gabe, zeinetan garapen guztiz normala izan dezaketen.

Azkenik, garapenean antzemandako haur batzuen balizko zailtasunaz edo atzerapenez era egokiagoan hitz egin ahal izateko, 30 hilabeterekin amaitzen den ikerketak haur zaharragoen datuak biltzen jarraitu beharko luke, hartara, adin txikietan aurkitutako ustezko zailtasunak edo atzerapenak hurrengo hilabete eta urteetan ere irauten duen ikusteko, baliteke eta 30 hilabeteak arte adinkideak baino atzerago abiatu arren hurrengo hilabeteetan adinkideen garapen-maila berera iristea ere, esate batera hiru urteen inguruan.

Kontu honi dagokionez, beraz, argi dago ikerketa sakonagoa beharrezkoa dela kasuan kasuko diagnosi argia egiteko: haur elebidunen hizkuntza bietako garapenei begiratu behar zaie haur elebidun edo eleanitzen kasuan, batetik, eta bestetik, 30 hilabetez gorako garapenari ere begiratu beharko litzaioke.

5. Ondorioak

Euskaraz eta gaztelaniaz (edo frantsesez) aldi berean jabetzen ari diren haurren euskararen garapenean eragin zuzena du entzundako euskararen kantitateak: lexikoarenean, morfologiarenean zein esaldi luzerarenean. Eragin hori nabarmena egiten da 26tik 30 hilabetera bitarteko adin-tartean. Goizago ere, 21etik 25 hilabetera bitartean, badira aldeak elebakarren eta euskara maila ertainean eta txikian (erdararen paretsu edo gutxiago) entzun duten elebidunen alde, baina aldeok ez dira esanguratsuak.

Hiztegia, morfologia edota esaldien luzera motelago garatzea edo gutxiago garatzea salbuespen barik gertatzen da 26-30 hilabete bitartean euskara erdararen paretsu edo gutxiago entzun duten haurren kasuan (euskarak inputaren %60 baino gutxiago osatzen duenean). Halere, aurkakoa ez da beti betetzen, hots, euskara hutsik entzun arren edo euskara nagusiki entzun arren, haurrak ez du segurtatuta bere adineko batez bestekoen maila lortuko duenik beti.

Emaitzek, bestalde, hiztegiaren tamainak morfologiaren eta esaldiaren luzeraren garapenerako duen munta ere baieztatzen dute. Badirudi 300 hitzeko hiztegia baino handiagoa duen haurrak gramatika-markak ere bizkorrago bereganatzen dituela.

Bestalde, euskara motelago garatu duten haurrak, adin-tarte bakoitzeko 10 pertzentilaren azpitik agertzen direnak alegia, euskara asko entzundako zein gutxiago entzundako haurrak izan daitezkeela ikusi da. Horrek elebidunen garapen normala baiesten du, inoiz motelagoa den arren -euskara inpute-ko hizkuntza nagusia ez denean bereziki-.

Halere, ikerketa honek mugak ere baditu. Batetik, ikerketa honetan ez da elebidunen hizkuntza bietako daturik bildu, soilik jaso ahal izan dira euskarazko datuak. Bestetik, ez da bildu hogeita hamar hilabetetik aurrera gertatzen dena. Eta kontu horiek garrantzi handikoak dira biak ala biak. Horregatik guztiatik oso garrantzitsua izango da hurrengo ikerketetan hogeita hamar hila- betetik gorako hurrekin gertatzen dena aztertzea, eta hizkuntza bietan gerta- zen denari begiratzea.

Bestalde, interesgarria litzateke, baita ere, euskara txiki-txikitatik baina ko- puru apalean entzun duten haurren euskararen garapena arreta handiagoaz begiratzea, hots, erdara nagusidun elebidunen euskararen garapena. Ikerketa honetan berezitasun horietako oso haur-kopuru txikia aztertu da, eta komeni- garri ikusten da kopuru handiagoetan oinarritutako ikerketak gauzatzea.

Gure ustez, eta hau hipotesi hutsa da, euskara inputean nagusi ez duten haur elebidunek aro edo aldi luzeagoa behar dute, gramatikaren jabetzea abia- raziko duen masa lexiko kritikoa bereganatzeko baina behin hiztegi-maila hori lortuz gero elebakarren adinako maila izango dute gramatikan ere.

Gainera, inola ere ez da ulertu behar elebidunen hizkuntza-garapena atzerago datorrenik. Batetik, badirelako garapen-erritmo motelagoa duten ele- bakarrak ere. Bestetik, elebidunen garapena normaltasunaren parametroen barruan gertatzen delako, talde legez hartuta.

Bibliografia

- ALMGREN, MARGARETA (2000), *La adquisición del tiempo y aspecto verbal en euskara y caste- llano*. Euskal Herriko Unibertsitatea: Doktorego Tesia.
- ALMGREN, MARGARETA eta BARREÑA, ANDONI (2001), «Bilingual Acquisition and Separation of Linguistic Codes: Ergativity in Basque Versus Accusativity in Spanish». In K.E. Nelson, A. Aksu-koc eta C.E. Jonson (arg.) *Children's Language*, Volume 11: *Interactional Contribution to Language Development*, Mahwah, New Jersey: Lauwren- ce Erlbaum Associates, 27-48 or.
- (2005), «El desarrollo de la morfología de futuro en castellano y euskera en ni- ños monolingües y bilingües». *Cognitiva* 17 (2): 127-142 or.
- ARRATIBEL, NEKANE, BARREÑA, ANDONI, PÉREZ-PEREIRA, MIGUEL eta FERNÁNDEZ, PILAR (2005), «Comparaciones interlingüísticas euskara-gallego del desarrollo léxico y gramatical infantil». In M.A. Mayor, B. Zubiauz eta E. Díez (arg.) *Estudios sobre la adquisición del lenguaje*, Salamanca: Aquilafuente - Ediciones Universidad de Salamanca, 983-996 or.

- BARREÑA, ANDONI (1997), «Desarrollo diferenciado de sistemas gramaticales en un niño vasco-español bilingüe». In W. Glass eta A.T. Pérez-Leroux (arg.) *Contemporary Perspectives on the Acquisition of Spanish*, Somerville: Cascadilla Press, 55-74 or.
- (2000), «Estructuras Subordinadas en Niños Monolingües y Bilingües Vasco-Españoles». In R.P. Leow eta C. Sanz (arg.) *Spanish Applied Linguistics at the Turn of the Millennium*, Somerville: Cascadilla Press, 157-173 or.
- (2001), «Grammar Differentiation in Early Bilingual Acquisition: Subordination Structures in Spanish and Basque». In M. Almgren, A. Barreña, M.J. Ezeizabarrena, I. Idiazabal eta B. McWhinney (arg.) *Research on child language acquisition*, Somerville: Cascadilla Press, 78-94 or.
- BARREÑA, ANDONI eta ALMGREN, MARGARETA (1999), «Jabekuntza elebiduna eta kode-be-reizketa: subjektuen eta objektuen markak». *Uztaro* 29: 61-94.
- BARREÑA, ANDONI eta EGUZKITZA, ANDOLIN (2005), «Gaztelaniazko de preposizioaren eta euskarazko genitiboaren jabekuntzaz». In P. Etxeberria eta E. Knör (arg.) *Nerekin yajo nun: Txillardegiri omenaldia*, Bilbo: Euskaltzaindia (Iker 17), 125-145 or.
- BARREÑA, ANDONI, GARCÍA, IÑAKI eta EZEIZABARRENA, MARIJOSE (2008), «Influence of the linguistic environment on the development of the lexicon and grammar of Basque bilingual children». In C. Pérez-Vidal, M. Juan-Garau eta A. Bel (arg.) *A portrait of the young in the new multilingual Spain. Issues in the acquisition of two or more languages in multilingual environments*, Londres: Multilingual Matters, 146-169 or.
- BARREÑA, ANDONI, GARCÍA, IÑAKI, ALMGREN, MARGARETA eta ARRATIBEL, NEKANE (2006), «Lexikoaren eta gramatikaren garapenen arteko erlazioaz». *Gogoia* VI-I: 55-76.
- BARREÑA, ANDONI, GARCÍA, IÑAKI, EZEIZABARRENA, MARIJOSE, ALMGREN, MARGARETA, ARRATIBEL, NEKANE, OLANO, IDOIA, BARNES, JULIA, PETUYA, ALAZNE eta COLINA, AMAIA (2008), *MacArthur-Bates komunikazio garapena neurtzeko zerrenda. Erabiltzaileentzako gida eta eskuliburu teknikoa*. Bilbo: UEU.
- BASSANO, DOMINIQUE (2000), «Early development of nouns and verbs in French: Exploring the interface between lexicon and grammar» *Journal of Child Language* 27: 521-559.
- BATES, ELISABETH eta GOODMAN, JUDITH C. (1997), «On the inseparability of grammar and the lexicon: Evidence from acquisition, aphasia and real-time processing». *Language and Cognitive Processes* 12: 507-586.
- BATES, ELISABETH, BRETHERTON, INGE eta SNYDER, LYNN (1988), *From first words to grammar: Individual differences and dissociable mechanisms*. New York: Cambridge University Press.
- BATES, ELISABETH, MARCHMAN, VIRGINIA, THAL, DONNA, FENSON, LARRY, DALE, PHILIP, REZNICK, J. STEVEN, REILLY, JUDY eta HARTUNG, JEFFREY (1994), «Developmental and stylistic variation in the composition of early vocabulary». *Journal Child Language* 21: 85-123.
- BERGMAN, CORAL R. (1976), «Interference vs. Independent Development in Infant Bilingualism». In G.D. Keller, R.V. Teschner eta S. Viera (arg.) *Bilingualism in the Bilingual and Beyond*, New York: Bilingual Press/Editorial Bilingüe, 86-96 or.
- BERNARDINI, PETRA eta SUZANNE SCHLYTER (2004), «Growing syntactic structure and code-mixing in the weaker language: The Ivy Hypothesis». *Bilingualism: Language and Cognition* 7 (1), 49-69.
- BIALYSTOK, ELLEN (1991), *Language processing in bilingual children*. Cambridge: Cambridge University Press.

- BROWN, ROGER (1976), *A first language. The early stages*. Cambridge: Harvard University Press.
- BUTLER, YUKO G. eta HAKUTA, KENJI (2004), «Bilingualism and second language acquisition». In T.K. Bhatia eta W.C. Ritchie (arg.) *The handbook of bilingualism*, Malden, MA: Blackwell, 114-144 or.
- CASSELLI, MARÍA CRISTINA, CASADIO, PAOLA eta BATES, ELISABETH (1997), «A comparison of the transition from first words to grammar in English and Italian». *Journal of Child Language* 26: 69-111.
- CUMMINS, JAMES (1979), «Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children». *Review of Educational Research* 49: 222-251.
- DE HOUWER, ANICK (1991), *The Acquisition of Two Languages from Birth: a Case Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (1995), «Bilingual Language Acquisition». In P. Fletcher eta B. McWhinney (arg.) *The Handbook of Child Language*, Cambridge MA: Blackwell, 219-250 or.
- DEUCHAR, MARGARET eta QUAY, SUZANNE (2000), *Bilingual Acquisition: Theoretical Implications of a Case Study*. Oxford: OUP.
- DEVESCOVI, ANTONELLA, CASELLI, MARIA CRISTINA, MARCHIONE, DANIELA, PASQUALETTI, PATRIZIO, REILLY, JUDY eta BATES, ELISABETH (2005), «A crosslinguistic study of the relationship between grammar and lexical development». *Journal of Child Language* 32: 759-786.
- ELOSEGI, KRISTINA (1998), *Kasu eta preposizioen jabekuntza-garapena haur elebidun baten gan*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatearen Argitalpen Zerbitzua.
- EZEIZABARRENA, MARÍA JOSÉ (1996), *Adquisición de la morfología verbal en euskera y castellano por niños bilingües*. Bilbo: Euskal Herriko Unibertsitatearen Argitalpen Zerbitzua.
- (1997) «Morfemas de concordancia con el sujeto y con los objetos en el castellano infantil». In A.T. Pérez-Leroux eta W.R. Glass (arg.) *Contemporary Perspectives on the Acquisition of Spanish*, Somerville: Cascadilla Press, 21-36 or.
- (2001), «Non-finite root sentences: a language specific or a child language specific option?». *Working Papers in Multilingualism* 26, 1 (University Hanburg): 54-72.
- (2002) «Root infinitives in two pro-drop languages». In A.T. Pérez-Leroux eta J. Licerias (arg.) *The Acquisition of Spanish Morphosyntax: the L1 / L2 connection*, Dordrecht: Kluwer, 33-64 or.
- FENSON, LARRY, DALE, PHILIP S., REZNICK, J. STEVEN, THAL, DONNA, BATES, ELISABETH, HARTUNG, JEFFREY P., PETHICK, STEVE eta REILLY, JUDY S. (1993), *Communicative Development Inventories. User's Guide and Technical Manual*. San Diego: Singular Publishing Group, INC.
- GALLEGO, CARLOS eta LÓPEZ-ORNAT, SUSANA (2005), «El desarrollo del vocabulario temprano. Su evaluación con el iLC». In M.A. Mayor Cinca, B. Zubiauz de Pedro eta E. Díez-Villoria (arg.) *Estudios sobre la adquisición del lenguaje*, Salamanca: Aquilafuente - Eds. Universidad de Salamanca, 909-928 or.
- GARCIA, IÑAKI, ARRATIBEL, NEKANE eta BARREÑA, ANDONI (2008), «Adaptación de los inventarios MacArthur-Bates al euskara: desarrollo comunicativo entre los 8 y 30 meses». *Infancia y Aprendizaje*, 31 (4): 411-424.
- GENESE, FRED (2001), «Bilingual first language acquisition: Exploring the limits of the language faculty». *Annual Review of Applied Linguistics* 21:153-168.
- GENESE, FRED, NICOLADIS, ELENA eta PARADIS, JOHANNE (1995), «Language differentiation in early bilingual development». *Journal of Child Language* 22: 611-631.

- GROSJEAN, FRANÇOIS (1982), *Life with two languages*. Cambridge: Harvard University Press.
- GUASTI, MARIA TERESA (2002), *Language Acquisition. The Growth of Grammar*. Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- HOMEL, ANNE, HANSEN, ELISABETH, GIMBEL, JORGEN eta JORGENSEN, JESS NORMANN (1988), *Bilingualism and the individual*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- IDIAZABAL, ITZIAR (1991), «Haur txikien hizkuntz heldutasuna neurtzeko baliapide bat: esaldien bataz besteko luzeera (EBBL) edo "MLU"». In J.A. Lakarra (arg.) *Memoriae L. Mitxelena Magistri Sacrum*, Donostia: ASJU gehigarria, 1289-1295 or.
- (1995), «First Stages in the Acquisition of Noun Phrase Determiners by a Basque-Spanish Bilingual Child». In C. Silva-Corvalan (arg.) *Spanish in Bilingual Context*, Washington: Georgetown University Press, 260-278 or.
- JACKSON-MALDONADO, DONNA, THAL, DONNA, FENSON, LARRY, MARCHMAN, VIRGINIA A., NEUTON, TYLER eta CONBOY, BARBARA (2003), *MacArthur inventarios del desarrollo de habilidades comunicativas. User's Guide And Technical Manual*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- JUAN-GARAU, MARÍA eta PÉREZ-VIDAL, CARMEN (2001), «Subject realization in the syntactic development of a bilingual child». *Language Cognition* 3 (3): 173-191.
- LANZA, ELISABETH (1998), «Cross-linguistic influence, input and the young bilingual child». *Bilingualism: Language and Cognition* 1 (3): 181-182.
- LINDHOLM, KATHRYN J. eta PADILLA, AMADO (1978), «Child bilingualism: report on language mixing, switching and translations». *Linguistics* 211: 23-44.
- (1979), «Language mixing in bilingual children». *Journal of Child language* 5: 327-335.
- LLEO, CONXITA KUCHENBRANDT, IMME, KEHOE, MARGARET eta TRUJILLO, CRISTINA (2003), «Syllable final consonants in Spanish and German monolingual and bilingual acquisition». In N. Müller (arg.) *(In)vulnerable Domains in Multilingualism*, Amsterdam-Philadelphia: Benjamins, 191-220 or.
- MARCHMAN, VIRGINIA eta BATES, ELISABETH (1994), «Continuity in lexical and morphological development: a test of the critical mass hypothesis». *Journal of Child Language* 21: 339-366.
- MARCHMAN, VIRGINIA A., MARTÍNEZ-SUSSMANN, CARMEN eta DALE, PHILIP S. (2004), «The language-specific nature of grammatical development: evidence from bilingual language learners». *Developmental Science* 7 (2): 212-224.
- MARISCAL, SONIA, LÓPEZ-ORNAT, SUSANA, GALLEGO, CARLOS, GALLO, PILAR, KAROUSOU, ALEXANDRA eta MARTÍNEZ, MARIA (2007), «La evaluación del desarrollo comunicativo y lingüístico mediante la versión española de los inventarios MacArthur-Bates». *Psicothema* 19 (2): 190-197.
- MEISEL, JÜRGEN M. (1989), «Early Differentiation of languages in bilingual children». In K. Hyltenstan eta L. Obler (arg.) *Bilingualism across the Lifespan: Aspects of Acquisition, Maturity and Loss*, Cambridge: Cambridge U. P., 13-40 or.
- (1994), *La adquisición del vasco y del español en niños bilingües*. Frankfurt am Main: Vervuert-Iberoamericana.
- (2001), «The simultaneous acquisition of two first languages: Early differentiation and subsequent development of grammars». J. Cenoz eta F. Genesee (arg.) *Trends in Bilingual acquisition*, Philadelphia / Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 11-41 or.
- (2004), «The bilingual child». In T.K. Bhatia y W.C. Ritchie (arg.) *The handbook of bilingualism*, Oxford: Blackwell 91-113 or.

- (2007), «Age of onset in successive acquisition of bilingualism: Effects of grammatical development». In M. Kail, M. Fayol eta M. Hickman (arg.) *Proceedings of the International Conference on First and Second Language Acquisition*. Paris.
- MÜLLER, NATASCHA (1998), «Transfer in bilingual first language acquisition». *Bilingualism: Language and Cognition* 1 (3): 151-171
- PADILLA, AMADO eta LIEBMAN, ELLEN (1975), «Language acquisition in the bilingual child». *Bilingual Review* 2: 34-55.
- PEARSON, BARBARA Z., FERNÁNDEZ, SILVIA C. eta OLLER D. KIMBRIUGH (1995), «Lexical Development in Bilingual Infants and Toddlers: Comparison to Monolingual Norms». In B. Harley (arg.) *Lexical issues in Language Learning*, Ann Arbor: Benjamins, 31-57 or.
- PEARSON, BARBARA Z., FERNÁNDEZ, SYLVIA C., LEWEDEG, VANESSA eta OLLER D. KIMBROUGH (1997), «The relation of input factors to lexical learning by bilingual infants». *Applied Psycholinguistics* 18: 41-58.
- PÉREZ PEREIRA, MIGUEL eta GARCÍA SOTO, XOSE RAMON (2003), «El diagnóstico del desarrollo comunicativo en la primera infancia: adaptación de las escalas MacArthur al gallego». *Psicothema* 15 (3): 352-361.
- PÉREZ PEREIRA, MIGUEL, ALMGREN, MARGARETA, RESCHES, MARIELA, EZEIZABARRENA, MARÍA JOSÉ, DÍAZ, C. eta GARCÍA, IKAKI (2006), «Cross-linguistic comparisons between Basque and Galician». Dubrovnic Meeting on the Adaptations of the MacArthur-Bates Test.
- PÉREZ-PEREIRA, MIGUEL (2008), «Early Galician/Spanish Bilingualism: Contrasts with Monolingualism». In C. Pérez-Vidal, M. Juan-Garau eta A. Bel (arg.) *A portrait of the young in the new multilingual Spain. Issues in the acquisition of two or more languages in multilingual environments*, Londres: Multilingual Matters, 39-62 or.
- PÉREZ-VIDAL, CARMEN (1995), *La adquisición del Inglés de un niño bilingüe (Catalán/Inglés)*. Universidad de Barcelona: Doktozero-tesia.
- REDLINGER, WENDY E. eta PARK, TSCHANG-ZIN (1980), «Language mixing in young bilinguals». *Journal of Child Language* 7: 337-352.
- ROEPER, THOMAS (1999), «Universal bilingualism». *Bilingualism: Language and Cognition* 2 (3), 169-186.
- RONJAT, JULES (1913), *Le développement du langage observé chez un enfant bilingüe*. Paris : Champion.
- SERRAT, ELISABET, SANZ-TORRENT, MÓNICA eta BEL, AURORA (2004), «Aprendizaje léxico y desarrollo de la gramática: vocabulario verbal, aceleración morfológica y complejidad sintáctica». *Anuario de Psicología* 35 (2): 221-234.
- SCHWARTZ, BONNIE D. (2004), «On child L2 development of syntax and morphology». *Lingue e Linguaggio* 3: 97-132.
- TAESCHNER, TRAUTE (1983), *The Sun is Feminine: A Study of Language Acquisition in Bilingual Children*. Berlin: Springer-Verlag.
- THAL, DONNA J. eta KATICH, JEANNETTE (1996), «Does the early bird always catch the worm? Predicaments in early identification of specific language impairment». In K. Cole, P. Dale eta D. Thal (arg.) *The measurement of communication and language: Vol. 6. Assessment*, Baltimore, MD: Brookes Publishers, 1-28 or.
- VIHMAN, MARYLIN MAY (1985), «Language differentiation by the bilingual infant». *Journal of Child Language* 12: 297-324.
- VOLTERRA, VIRGINIA eta TAESCHNER, TRAUTE (1978), «The acquisition of language by bilingual children». *Journal of Child Language* 5, (2): 311-326.